

Konferencja:

Olympia, Agōnes, Spectacula.

Historia i tradycje antycznego sportu

Organizatorzy:

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Miejsce i termin konferencji:

20-21 listopada 2025*

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

(Instytut Historii, Lubelskie Centrum Dokumentacji Historii Sportu)

Komitet organizacyjny:

dr hab. Dariusz Słapek, prof. UMCS

dr Emilia Twarowska-Antczak, UAM

dr Krzysztof Antczak

Patronat:

Polska Akademia Olimpijska

Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie

Stowarzyszenie Historyków Starożytności

Lubelskie Centrum Dokumentacji Historii Sportu

Założenia i cele konferencji

Istotnym elementem życia starożytnych Greków był fenomen, który współczesny świat określa mianem sportu. Ten nowożytnej proveniencji termin nie oddaje pełni znaczeń greckiego agonu, który staje się nam bliski, kiedy w sporym uproszczeniu pojmujemy go jako wyjątkową bodaj dla Hellenów skłonność do współzawodnictwa i rywalizacji. To we wzajemnym zmaganiu dowodzącego swego pierwszeństwa w każdej chyba dziedzinie życia, prymatu, który przynosił sławę pojmowaną jako namiastka nieśmiertelności. Obecne w tym stwierdzeniu uwznioślenie agonu, także w sensie zgromadzenia, święta (igrzysk) jako forum doświadczania swej fizycznej dominacji i doskonałości, okazuje się niezbędne dla zrozumienia jego religijnego wymiaru i związków z niezwykle bogatym systemem wartości.

To z tych głównie powodów starożytni sprawność i doskonałość cielesną, połączoną z najwyższymi cnotami obywatelskimi, uznawali za jeden z fundamentów kultury helleńskiej, a zwłaszcza wychowania obywatelskiego. Stąd też panhelleńskie igrzyska, w czasie których gasły ponoć wszelkie konflikty, agony, na które z pewnością przybywali uczestnicy z całej *oikumene / orbis terrarum*, stanowiły istotny element integrujący w duchu szlachetnego współzawodnictwa. Stąd wreszcie współczesna fascynacja antyczną agonistyką, atencja materializująca się w idei nowożytnego olimpizmu. Rewitalizacja Olimpiów z niemałym trudem dokonana przez Pierre'a de Coubertin'a, choć idealizowała wizję greckich igrzysk, nobilitowała sport, przydała zmaganiom sportowym powagi, obudowała go systemem wartości i stanowiła rodzaj niezwykle istotnego „intelektualnego doładowania” pozornie trywialnej rywalizacji cielesnej. P. de Coubertin pojmował rolę antyku we wskrzeszonych igrzyskach w niezwykle roztropny sposób. W 1894 r. pisał, że *nowoczesne, bardzo nowoczesne, będą te odrestaurowane Igrzyska Olimpijskie. Nie ma mowy o wskrzeszaniu dawnych strojów i bieganiu po tekturowym stadionie [...] Tylko idea w nich ucieleśniona może ożyć, a musi być dostosowana do potrzeb i gustu współczesnego wieku.* Mimo że spuścizna antyku miała być żywotna głównie w „jego olimpiadach”, to trudno pomijać fakt, że sport antyczny wpłynął na całą kulturę fizyczną XIX i XX wieku. Do tradycji helleńskiej agonistyki nawiązywali wszak wszyscy przekonani co do tego, że sport bez systemu wartości staje się tylko widowiskiem i czystym popisem umiejętności „zawodowych aktorów” atletycznych spektakli.

Nie wolno jednak zapominać, że apologetci sportu jako spektakularnego i zyskowego *show* także stawali się użytkownikami tradycji antycznej. Przecież życie sportowe antycznych to nie tylko szlachetne greckie *agōnes* i pełne wysublimowanych wartości igrzyska panhelleńskie, zwłaszcza Święte Igrzyska Olimpijskie, a również owiane złą aurą rzymskie *spectacula: circenses, munera gladiatoria, naumachiae* i *venationes*. Pierwotnie związane z rytami funeralnymi i poprzez związki z polityką (*panem et circenses*) szybko ewoluujące w stronę „hollywoodskich” w skali, niemal w pełni laickich widowisk, stanowią swego rodzaju podniecie i pożywkę dla apologetów sportu jako spektaklu władzy, narzędzia biznesu i zaspokajania przyziemnych potrzeb bezrefleksyjnej gawiedzi. „Sport rzymski” (wspomniane amfiteatralne walki gladiatorów, polowania na dzikie zwierzęta i niebezpieczne, cyrkowe wyścigi rydwanów) długo traktowano jako aberrację rzymskiej cywilizacji, dehumanizację człowieka, pogardę wobec życia ludzkiego i apologię śmierci.

Choć dzisiaj wiele zmieniło się w postrzeganiu widowisk rzymskich (rozumiemy i znamy je lepiej, co nie oznacza ich akceptacji), to - w obliczu aktualnej kondycji i kierunków ewolucji współczesnego sportu - szczególnego znaczenia nabiera ten tylko encyklopedycznie zaprezentowany wyżej dualizm sportu antycznego. Najkrócej rzecz, że miał on Janusowe oblicze (ulegał przemianom, ten grecki nie był tylko piękny, a rzymski jedynie godny pogardy). Wszelkie analogie historyczne pozwalają na stwierdzenie, że ten dzisiejszy stoi wyraźnie na dwóch nogach, greckiej i rzymskiej. Bliski i preferowany wydaje nam się filar/model helleński, żywotny w idei olimpizmu, niepokój budzi natomiast tendencja do instrumentalnego traktowania sportu, objawiająca się w jego rosnącej widowiskowości i swego rodzaju bezideowości. To prawdziwy dylemat dzisiejszego sportu. Kazus tego antycznego pokazuje, że w ciągu ponad tysiąca lat jego rozwoju zwyciężała tendencja wiodąca go od rytuału religijnego, rywalizacji opartej na szlachetnych zasadach do czystego widowiska szafującego ludzkim życiem. Taka konstatacja (przestroga?) zmusza do refleksji, którą, jeśli tylko przeszłość jest nauczycielką życia, podjąć powinni także humaniści, przede wszystkim, choć nie tylko, historycy. Konieczna wydaje się zatem wielopłaszczyznowa dyskusja nie tyle nad sportem antycznym, ale również i jego odmiennymi często tradycjami, realnym znaczeniu recypowania jego charakteru, roli i znaczenia.

Ideą konferencji, współorganizowanej przez UMCS i UAM, jest stworzenie pola do dyskusji na temat szeroko rozumianego sportu antycznego (grecko-rzymskiego) i jego tradycji w czasach późniejszych, od pomijanego zwykle w tym dyskursie średniowiecza, przez pełną zachwyty wobec antyku nowożytność, do nieco „zdezorientowanej” współczesności. Warto wreszcie ustalić, w jaki sposób ta złożona droga recepcji zdeterminowała aktualne postrzeganie sportu. Przywoływanie antyku w refleksji nad genezą sportu bywa często mechaniczne, a przecież mamy świadomość, że ten antyczny nie dotarł do nas w czystej niejako postaci. Ufamy, że w każdej epoce następującej po upadku świata antycznego szczególnie agonistyka grecka stanowiła ideową podbudowę wszystkich bodaj kierunków historycznego rozwoju sportu. Wykorzystywano ją jednak z różną siłą i atencją, w odmiennych formach, ale zawsze z uwzględnieniem własnych potrzeb. Czy dzieje się tak i dzisiaj?

Do udziału w konferencji zapraszamy zatem wszystkich, którzy w tym dyskursie chcieliby zabrać głos niezależnie od tego, czy uczynią to drogą syntezy, czy też rozważań o charakterze przyczynkarskim. Ceniemy zarówno metodę synchroniczną, jak i diachroniczną ze szczególnym uwzględnieniem badań o charakterze komparatystycznym. Nie ograniczamy się przy tym do korzystania z metod i metodologii historycznej. Pragniemy bowiem, aby konferencja miała charakter inter- i transdyscyplinarny, dlatego też zapraszamy do uczestnictwa: historyków starożytności, historyków sportu, historyków sztuki, filologów klasycznych, kulturoznawców, politologów, antropologów kultury, socjologów, historyków prawa, etc. Zaproszenie kierujemy do pracowników naukowych, badaczy sportu oraz doktorantów. Szczególną wartością konferencji okazać się może udział praktyków – sportowców, trenerów, członków sztabów szkoleniowych etc.

Proponowane obszary badawcze

A. Sport w świecie grecko-rzymskim i jego peryferiach

- Źródła do dziejów sportu świata greckiego i rzymskiego (tradycyjne i nowe świadectwa, ich topografia i chronologia powstania)
- Sport antyczny w życiu społecznym i politycznym Greków i Rzymian (spektakl i narzędzie władzy, metoda promowania idei, wychowanie obywatelskie, widzowie – pielgrzymi – kibice, sport – zdrowie, czas wolny, rekreacja, rola gimnazjonu, *panem et circenses*)
- Kontekst kulturowo-religijny sportu antycznego (uwzniesienie agonów, apologia i krytyka agonistyki i rzymskich widowisk, laicyzacja, *ludi publici*, igrzyska funeralne, chrześcijaństwo wobec igrzysk greckich i rzymskich widowisk)
- Sport wobec wojny i potrzeb militarnych greckich *poleis* i państwa rzymskiego
- Antyczne wydarzenia sportowe, ich organizacja i zaplecze (obiekty i przestrzenie „sportowe”, logistyka, bezpieczeństwo, trening, dieta, dyscypliny sportu antycznego, igrzyska lokalne, sport na peryferiach antycznych metropolii)
- Antyczni atleci, ich status, role społeczne i symboliczne (proweniencja, prozopografia – kariery sportowe, sportowcy jako idole-celebryci, przegrani z sporcie antycznym, kobiety w sporcie)
- Agonistyka grecka i widowiska rzymskie *versus* ”sport” w innych cywilizacjach świata starożytnego

B. Tradycje i recepcja sportu antycznego

- Igrzyska greckie i rzymskie widowiska w kulturze staropolskiej (motywy w literaturze i publicystyce epoki)
- Przywoływanie antyku jako forma legitymizacji sportu w XVIII-XIX wieku (tradycja antyczna wobec wzorców zachodnich i tradycji rodzimych)
- Nowożytność igrzyska olimpijskie i ich antyczne korzenie w prasie i publicystyce polskiej końca XIX i pocz. XX w.
- Krytyka/apologia sportu epoki międzywojnia i ich antyczne inspiracje

- Nowożytny i współczesny olimpizm wobec tradycji antyku (amatorstwo *versus* profesjonalizm, system wartości, antyk P. de Coubertina i jego następców, interpretacje, idealizacja...)
- Antyczny atleta *versus* współczesny sportowiec (wzorce, modele, droga do sławy, celebryci i celebrytyzacja)
- Sport antyczny jako symbol (np. onomastyka, toponimia)
- Sport antyczny w kulturze nowożytnej współczesnej (literatura, film, teatr, sztuki plastyczne)
- Antyczne a współczesne dyscypliny sportowe (metody treningu, logistyka, reguły i przepisy)

Konferencja odbędzie się w Instytucie Historii UMCS oraz/lub w Centrum Historii Sportu w Lublinie w formie stacjonarnej (z możliwością łączenia się online). Referaty wygłaszane przez uczestników konferencji zostaną zebrane i opublikowane w formie monografii naukowej wydanej nakładem wydawnictwa, znajdującego się w wykazie wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe. Istnieje też możliwość umieszczenia tekstów w periodyku dającym autorom 70 pkt. ewaluacyjnych.

Udział w konferencji w formie stacjonarnej może opierać się na niewielkiej opłacie (ok. 200 zł. / 50 euro, oraz 150 zł. / 30 euro doktoranci). Uczestnicy ponoszą koszty dojazdu i ewentualnego noclegu (jeśli symposium zgromadzi taką liczbę prelegentów, których wystąpienia trzeba będzie rozłożyć na więcej niż jeden dzień obrad).

***Liczba dni i termin konferencji mogą być subtelnie zmienione**